

UNIVERSITATEA DE VEST DIN TIMIȘOARA

DOCTOR HONORIS CAUSA

LEGUM SCIENTIAE

Prof. Dr. ROBERTO E. KOSTORIS

Director al Școlii Doctorale de Drept a Universității din Padova

Vicepreședinte al Asociației italiene de Procedură Penală “G.D. Pisapia”

Timișoara

27 octombrie 2016

CUVÂNT

la deschiderea ceremoniei de acordare a titlului de
Doctor Honoris Causa Legum Scientiae
al Universității de Vest din Timișoara
Domnului Prof. Dr. Roberto E. Kostoris

*Distinși Membri ai Comunității academice,
Stimați invitați,
Dragi colegi, dragi studenți,
Onorat auditoriu,
Stimate Domnule Profesor Universitar Doctor Roberto E Kostoris,*

Comunitatea academică a Universității de Vest din Timișoara are deosebitul privilegiu de a-l invita să i se alăture pe reputatul Profesor Roberto E. Kostoris, Profesor titular de Drept Procesual Penal la Facultatea de Drept a Universității din Padova, Italia, Director al Școlii Doctorale de Drept a Universității din Padova, Italia, Vicepreședinte al Asociației Italiene de Procedură Penală “G.D. Pisapia”. Domnul Profesor Roberto E. Kostoris este, de asemenea, Profesor onorific al Universității Franz-Leopold din Innsbruck, Austria și membru corespondent al Academiei „Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti”, este membru al Colegiului de conducere al Grupului Italian al Asociației Internaționale de Drept Penal, membru onorific al Asociației Române de Științe Penale și membru al Rețelei Academice Europene de Drept Penal.

A vorbi despre Profesorul Roberto E. Kostoris este un demers în același timp facil, dar și dificil, datorită complexității activității Domniei Sale, atât în planul dreptului penal și procesual penal italian, cât și în planul impactului european al activității sale științifice.

Dificultatea discursului decurge din faptul că numai enumerarea contribuțiilor sale în domeniul dreptului procesual penal presupune un efort semnificativ de prezentare a titlurilor cărților și articolelor, precum și a formelor sale de implicare în activitatea diferitor organisme europene.

Profesorul Roberto E. Kostoris este autorul a mai mult de 200 de articole științifice care abordează aproape toate problemele de procedură penală. Domnia Sa este, de asemenea, autor sau editor a 14 cărți și monografii, multe dintre acestea fiind traduse în alte limbi de circulație europeană. Principalele sale domenii de cercetare sunt reprezentate de garanțiile procesuale în cadrul procedurilor penale și domeniul privind invaliditatea probelor, în special în ceea ce privește procedeele speciale de investigare.

În ultimele decenii, Profesorul Roberto E. Kostoris și-a orientat demersurile de cercetare spre domeniul procedurii penale europene. În acest sens, Domnia Sa a fondat în anul 2000, în calitate de co-director, seria de lucrări "*Procedura penale*", care cuprinde trei secțiuni ("*Studi*", "*Commenti*" și "*Nuovi itinerari*"), publicată de Editura Giappichelli, Torino, Italia. Până în prezent, această serie de prestigiu în spațiul academic european însumează 69 de volume.

Domnul Profesor Roberto E. Kostoris este, de asemenea, fondatorul noii colecții internaționale "*Comparative, European and International Criminal Justice*", aflată sub tipar la Editura Springer International Publishing (Elveția). În anul 2014, Domnia Sa a editat primul și unicul, până în prezent, *Manual de procedură penală europeană*. Manualul a fost publicat deja în anul 2015 în a doua ediție, revizuită și extinsă, și urmează a fi publicat și în limba engleză la aceeași prestigioasă editură. Profesorul Kostoris tratează pentru prima dată problemele complexe ale procedurii penale europene, atât din perspectiva legislației Uniunii Europene, cât și a Convenției Europene a Drepturilor Omului, ca un tot organic.

În ceea ce privește domeniul de cercetare al procedurii penale europene, Profesorul Roberto E. Kostoris este interesat, în special, de impactul pe care dezvoltarea dreptului european îl va avea asupra procedurilor penale naționale, precum și de provocările pe care aceste noi perspective le vor genera în privința principiului legalității procesului penal.

Profesorul Roberto E. Kostoris a participat, în calitate de șef al Unității de Cercetare a Universității din Padova, în nouă proiecte de interes semnificativ.

De asemenea, Domnia Sa a participat la Proiectul INTELJUST (*International Training in Law and Justice*) care s-a desfășurat în parteneriat de Universitatea din Padova și Facultatea de Drept a Universității de Vest din Timișoara, proiect finanțat de Comisia Europeană, fiind și co-președinte al Rețelei Permanente INTELJUST Italia-Romania.

Domnul Profesorul Roberto E. Kostoris a contribuit la consolidarea relațiilor dintre Facultatea de Drept din cadrul Universității de Vest din Timișoara și Facultatea de Drept din cadrul Universității din Padova, prin facilitarea unor stagii de pregătire și documentare a unor tineri specialiști români în Italia și a acceptat să gireze din punct de vedere științific apariția mai multor studii în periodice românești de specialitate precum *Journal of Eastern European Criminal Law*, *Revista de drept penal* sau *Revista Dreptul*.

Stimate Domnule Profesor Roberto E. Kostoris,

Decernându-vă astăzi titlul de *Doctor Honoris Causa Legum Scientiae*, Universitatea de Vest din Timișoara recunoaște public meritele Dumneavoastră și este convinsă că, prin alăturarea Domniei Voastre comunității academice pe care o reprezintă, prestigiul acestei instituții se va consolida.

Vă urez multă sănătate și putere de muncă pentru a continua cu aceeași pasiune activitatea Dumneavoastră orientată spre definirea unui orizont comun care să acomodeze excelența din spațiul juridic european.

Prof. univ. dr. Marilen-Gabriel Pirtea

Rectorul Universității de Vest din Timișoara

Timișoara, 27 octombrie 2016

FOREWORD
to the Ceremony of Awarding the Title
Doctor Honoris Causa Legum Scientiae
of the West University of Timișoara
to
Professor Dr. Roberto E. Kostoris

*Distinguished Members of Academic Community,
Esteemed guests,
Dear colleagues, dear students,
Honoured audience,
Highly esteemed Professor Roberto E. Kostoris,*

The academic community of the West University of Timișoara is highly honored to invite to join it the reputable Prof. dr. Roberto E. Kostoris, Full Professor of Criminal Procedure at the Faculty of Law, University of Padua, Italy, head of the PhD School of Law, University of Padua, Vice-President of the Italian Association of Scholars of Criminal Proceedings “G.D. Pisapia”.

Professor Roberto E. Kostoris is also an Honorary Professor of the Franz-Leopold University of Innsbruck (Austria) and a corresponding fellow of the Italian Scientific Academy "Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti", he is also Member of Board of Directors of the Italian Group of AIDP (Association internationale de droit pénal), Honorary Member of the Romanian Association of Criminal Science and Member of ECLAN (European Criminal Law Academic Network).

Talking about Professor Roberto E. Kostoris may prove to be a facile and, at the same time, very difficult task, due to the complexity of his academic activity, judging both from the viewpoint of the national Italian law and from the perspective of the European impact of his works and research.

It is indeed a difficult endeavour, since the mere enumeration of his academic contributions (books, articles, etc.) in the area of criminal procedure, as well as his involvement in the activity of various European institutions implies a significant effort.

Professor Roberto E. Kostoris is the author of more than 200 articles, which address almost all the topics related to criminal procedure, an author or editor of 14 books, most of which have been translated into other European languages. His main areas of research focus on the guarantees in criminal proceedings and the invalidity of evidence, especially in relation with the special investigation techniques.

In the last decades, his main area of research has been mostly represented by European Criminal Procedure Law.

As of the year 2000, Professor Roberto E. Kostoris has founded and co-directed the criminal procedure book series entitled "*Procedura penale*", which comprises three sections: *Studi (Studies)*, *Commenti (Comments)* and *Nuovi itinerari (New Itineraries)*, edited by the Giappichelli Publishing House in Turin, Italy, a series which has currently reached 69 volumes.

He is the founder of the new international collection *Comparative, European and International Criminal Justice*, edited by Springer International Publishing, Switzerland. In this respect, in 2014, Professor Roberto E. Kostoris published the first and only Handbook of European Criminal Procedure Law. The manual was republished in its second edition, completely revised and updated in 2015, and is about to be translated in English by Springer Publishing House.

In said handbook, the intricate issues related to European criminal procedure are addressed for the first time both from the perspective of the European law, as well as from that of the European Convention on Human Rights, as a unitary ensemble. As concerns this area of research, Professor Roberto E. Kostoris is especially interested in the impact that the evolution of European law shall have on national criminal proceedings, as well as in the forthcoming challenges that such new perspectives shall have on the legality principle in a criminal trial.

Professor Roberto E. Kostoris has participated, as head of the Research Department of the Padua University to nine projects of significant interest.

He also took part in the INTELJUST project (International Training in Law and Justice), developed as a partnership between the University of Padua and the West University of Timișoara, financed by the European Commission, being the president of the permanent network INTELJUST Italy-Romania.

Professor Roberto E. Kostoris has contributed to the enhancement of the academic relations between the Faculty of Law, West University of Timisoara, and the Faculty of Law University of Padua, by facilitating a series of training and research sessions for young Romanian scholars in Italy, and has accepted to support several Romanian law journals, such as Journal of Eastern-European Criminal Law, Criminal Law Journal (*Revista de drept penal*) or The Law (*Revista Dreptul*), the latter edited by the Association of Romanian Jurists.

Highly Esteemed Professor Dr. Roberto E. Kostoris,

Today, by awarding you the honorary title of *Doctor Honoris Causa Legum Scientiae*, the West University of Timișoara publicly recognises your merits and is persuaded that, by your joining the academic community which I represent, this institution shall increase its prestige.

I am wishing you good health and strength so that you can continue, with the same passion, your activity aimed at defining a common horizon which shall accommodate excellence in the European legal area.

Professor, PhD. Marilen-Gabriel Pirtea

Rector of the West University of Timișoara

Timișoara, 27th of October, 2016

LAUDATIO

In Honorem Magistri ROBERTO E. KOSTORIS

*Onorat prezidiu,
Distinși Membri ai Comunității academice,
Stimați invitați,
Dragi colegi, dragi studenți,
Onorat auditoriu,
Stimate Domnule Profesor Universitar Doctor Roberto E. Kostoris,*

Mă simt extrem de onorat să țin acest discurs de *Laudatio* în onoarea profesorului Roberto E. Kostoris, unul dintre cei mai cunoscuți specialiști în domeniul dreptului procesual penal din Europa, o figură marcantă a lumii academice internaționale, cu ocazia decernării titlului onorific de *Doctor Honoris Causa Legum Scientiae*, cea mai însemnată distincție onorifică a Universității de Vest din Timișoara, acordată la propunerea Facultății de Drept.

Profesorul Roberto E. Kostoris este titularul disciplinei de Procedură penală la Facultatea de Drept a Universității din Padova, Italia, Director al Scolii Doctorale a Facultății de Drept a Universității din Padova, Italia și Vice-președinte al Asociației Italiene de Procedură Penală. Profesorul Roberto E. Kostoris este, de asemenea, Profesor onorific al Universității Franz-Leopold din Innsbruck, Austria și membru corespondent al Academiei "Istituto Veneto di Scienze Lettere ed Arti".

Profesorul Roberto E. Kostoris a fost invitat să conferențieze la Facultatea Frantz-Leopold din Innsbruck (Austria), Universitatea Queen Mary din Londra (Marea Britanie), Universitatea Humboldt din Berlin (Germania), Universitatea Complutense din Madrid (Spania), Universitatea Jagellonian Krakow (Polonia), Universitatea Beijing Normal (China) și a fost numit în calitate de raportor pentru Italia la cel de-al XVIII-lea Congres al Asociației Internaționale de Drept Penal din Istanbul (Turcia), în septembrie 2009, susținând Raportul: "Măsurile procedurale speciale și apărarea drepturilor omului".

Profesorul Roberto E. Kostoris și-a început cariera în anul 1975, când a absolvit cu distincția *Magna cum laude* Facultatea de Drept a Universității din Trieste (Italia). În anul 1978 a obținut una dintre cele zece burse prevăzute în acel an în Italia de către Consiliul Național de Cercetare pentru științele politice și juridice. În anul 1982 a devenit asistent universitar la

disciplina Procedură penală, la Facultatea de Drept a Universității din Trieste, iar din anul 1992, după ce a câștigat un concurs național pentru profesor asociat, a predat în această calitate disciplina Drept penitenciar la Facultatea de Drept a Universității din Trieste.

În anul 1993 profesorul Roberto E. Kostoris a câștigat competiția națională pentru titlul de profesor titular în procedură penală, iar din anul 1994 a început să predea ca profesor titular Procedura penală la Facultatea de Drept a Universității din Sassari, Italia.

Între 1998 și 2002 a predat Drept procesual general la Facultatea de Drept a Universității din Udine (Italia). În anul 2000 profesorul Roberto E. Kostoris a fost numit titularul cursului de Procedură penală la Facultatea de Drept a Universității din Padova (Italia), post pe care îl ocupă și în prezent.

În cadrul Universității din Padova a deținut între 2001 și 2011 mai multe funcții academice, iar, începând cu anul 2011, profesorul Roberto E. Kostoris este director al Școlii Doctorale de Drept a Universității din Padova. În această calitate, el a consolidat relațiile internaționale cu alte universități europene, promovând, printre altele, un program comun de doctorat cu Universitatea Franz–Leopold din Innsbruck, dar a sprijinit și încurajat și colaborarea cu Facultatea de Drept a Universității de Vest din Timișoara.

Profesorul Roberto E. Kostoris este autorul a mai mult de două sute de articole științifice care abordează aproape toate problemele de procedură penală și autor sau editor a 14 cărți, multe dintre ele traduse în alte limbi de circulație europeană.

Dintre cele mai importante contribuții ale prof. Roberto E. Kostoris, în calitate de autor sau coordonator, amintim:

- *La rappresentanza dell'imputato*, Giuffrè, 1986;
- *I consulenti tecnici nel processo penale*, Giuffrè, 1993;
- *Il giusto processo, tra contraddittorio e diritto al silenzio* (Ed.), Giappichelli, 2002;
- *Commentario breve al codice di procedura penale*, (Ed. cu G. Conso and V. Grevi), Cedam, 2005;
- *La ragionevole durata del processo. Garanzie ed efficienza della giustizia penale* (Ed.), Giappichelli, 2005;
- *Contrasto al terrorismo interno ed internazionale*, Giappichelli, 2006 (Ed., cu R. Orlandi);
- *Giurisprudenza europea e processo penale italiano*, Giappichelli, 2008 (Ed., cu A. Balsamo);

- *Le impugnazioni penali: evoluzione o involuzione? Controlli di merito e controlli di legittimità*, (Ed.) Giuffrè, 2008;
- *Le intercettazioni di conversazioni e comunicazioni. Un problema cruciale per la civiltà e l'efficienza del processo e per le garanzie dei diritti*, (Ed.) Giuffrè, 2009;
- *Processo penale e giustizia europea. Omaggio a Giovanni Conso*, (Ed.) Giuffrè, 2010;
- *Manuale di procedura penale europea* (Ed.), Giuffrè, 2014;
- *Commentario breve al codice di procedura penale*, (Ed. cu G. Conso and G. Illuminati), Cedam, 2014;
- *Manuale di procedura penale europea* (Ed.), Ediția a-II-a revizuită și adăugită, Giuffrè, 2015;
- *Il nuovo 'pacchetto' antiterrorismo* (Ed., cu F. Viganò), Giappichelli, 2015;

Profesorul Roberto E. Kostoris face parte din colegiul editorial al mai multor reviste de specialitate, precum *Rivista di diritto processuale*, *Cassazione penale*, *New Journal of European Criminal Law*.

El este membru al comitetului științific al unor periodice din Italia (*Rivista italiana di diritto e procedura penale*) și România (*Revista Dreptul*, *Revista de Drept Penal* și *Journal of Eastern European Criminal Law*), precum și referent științific al mai multor colecții de monografii (*Law Seminar of the University of Bologna*, *Law Seminar of the University of Verona* și *Law Seminar of the University of Milano Bicocca*).

Pe plan internațional, Domnia Sa este membru al Consiliului Director al grupului italian al Asociației Internaționale de Drept Penal (AIDP), Membru de Onoare al Asociației Române de Științe Penale și membru al Rețelei Academice de Drept Penal European (ECLAN).

Profesorul Roberto E. Kostoris a contribuit la consolidarea relațiilor dintre Facultatea de Drept din Timișoara și Facultatea de Drept din Padova prin facilitarea unor stagii de pregătire și documentare a unor tineri specialiști români în Italia și a acceptat să gireze din punct de vedere științific apariția mai multor periodice românești de specialitate, precum revista *Dreptul* a Uniunii Juriștilor din România, *Revista de Drept penal* editată de Asociația Română de Științe Penale și, în special, *Journal of Eastern European Criminal Law*, editată în colaborare de Facultatea de Drept din Timișoara și Facultatea de Drept din Pecs, Ungaria.

Titlul onorific care i se acordă astăzi Domnului Profesor Roberto E. Kostoris constituie un succes al relațiilor de colaborare pe care Universitatea de Vest din Timișoara le are cu instituții academice la nivel internațional, precum și o dovadă a faptului că știința este un instrument de legătură care tinde să devină unul dintre cele mai importante elemente de cristalizare a umanității. Suntem onorați de faptul că, acordându-vă acest titlu onorific, ne putem

aduce contribuția la consolidarea relațiilor dintre instituțiile noastre și facilitarea înțelegerii reciproce. Ne bucurăm să putem onora astfel opera științifică a unui jurist de excepție, al cărui renume este binecunoscut atât în Italia, cât și în comunitatea academică internațională.

În lumina considerentelor sus-menționate, propunerea Facultății de Drept din cadrul Universității de Vest din Timișoara de a acorda titlul onorific de *Doctor Honoris Causa Legum Scientiae* Domnului Profesor Roberto E. Kostoris este pe deplin justificată.

Onorate Domnule Profesor Roberto E. Kostoris,

Ne bucură prezența Dumneavoastră astăzi în sânul comunității noastre academice, ocazionată de acordarea titlului onorific de *Doctor Honoris Causa Legum Scientiae* al Universității de Vest din Timișoara, pentru recunoașterea meritelor Dumneavoastră deosebite în dezvoltarea unui parteneriat bazat pe cooperare între instituțiile pe care le reprezentăm.

Membrii Comisiei de analiză pentru acordarea titlului onorific de *Doctor Honoris Causa Legum Scientiae*

Președinte,

Prof. univ. dr. Marilen-Gabriel Pirtea – Rectorul Universității de Vest din Timișoara

Membri,

Prof. univ. dr. Lucian Bercea – Decanul Facultății de Drept din cadrul Universității de Vest din Timișoara

Prof. univ. dr. Tudorel Toader – Rectorul Universității *Al. I. Cuza* din Iași

Prof. univ. dr. Florin Streteanu – Decanul Facultății de Drept din cadrul Universității *Babeș-Bolyai* din Cluj-Napoca

Prof. univ. dr. Valerian Cioclei – Facultatea de Drept din cadrul Universității din București

Prof. univ. dr. Viorel Pașca – Directorul Școlii Doctorale a Facultății de Drept din cadrul Universității de Vest din Timișoara

LAUDATIO

In Honorem Magistri ROBERTO E. KOSTORIS

*Honoured Members of the Presidium,
Distinguished Members of the Academic Community,
Dear esteemed guests,
Dear colleagues, dear students,
Honoured audience,
Highly esteemed Professor Roberto E. Kostoris,*

I am extremely privileged to deliver the *Laudatio* Speech in honor of Professor Roberto E Kostoris, one of the most renowned specialists of Criminal Procedure in Europe, a leading figure of the international academic world, on the occasion of his being awarded the honorary degree of *Doctor Honoris Causa Legum Scientiae*, the highest honorary award of the West University of Timișoara, upon proposal of the Faculty of Law.

Professor Roberto E Kostoris is a Full Professor of Criminal Procedure at the Faculty of Law, University of Padua, Italy, the head of the PhD School of Law, University of Padua, as well as the Vice-President of the Italian Association of Scholars of Criminal Proceedings “G.D. Pisapia”. He is also an Honorary Professor of the Franz-Leopold University of Innsbruck, Austria and a corresponding fellow of the Italian Scientific Academy - "Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti".

Professor Roberto E Kostoris was invited to give lectures at the Leopold - Franzens University of Innsbruck (Austria) and Queen Mary University of London (United Kingdom); at the Humboldt University of Berlin (Germany), the Complutense University of Madrid (Spain), at the Jagellonian University of Krakow (Poland), and at the Beijing Normal University (China). Additionally, Professor Kostoris was appointed as *Rapporteur* for Italy at the XVIIIth International Congress of Criminal Law in Istanbul (Turkey), in September 2009 – whose topic was “*Special Procedural Measures and the Protection of Human Rights*”.

Professor Roberto E Kostoris started his academic career in 1975, when he graduated *Magna cum Laude* in Law at the University of Trieste (Italy). In 1978 he was granted one of the ten fellowships provided that year in Italy by the CNR (the National Research Council) in the area of political and legal sciences.

In 1982, he became Assistant Professor of Criminal Procedure at the Faculty of Law of the University of Trieste, and, in 1992, after having won a national competition for the office of Associate Professor, he served this office by teaching Penitentiary Law at the Faculty of Law of the University of Trieste.

In 1993, Professor Roberto E Kostoris won the national competition for the academic office of Full Professor of Criminal Procedure. In 1994, he started to serve as Full Professor of Criminal Procedure at the Faculty of Law of the University of Sassari (Italy).

Between 1998 and 2002, Professor Roberto E Kostoris received a teaching appointment for General Procedural Law at the Faculty of Law of the University of Udine (Italy).

In 2000, Professor Roberto E Kostoris was unanimously appointed to the Chair of Criminal Procedure at the Faculty of Law – now the School of Law - of the University of Padua (Italy), where he currently serves in this quality.

In the above-mentioned University he has obtained many academic appointments from 2001 to 2011, and starting with 2011, Professor KOSTORIS has been Director of the PhD School of Law at the University of Padua. Serving this office, he has consolidated the academic partnership with other European universities, promoting, among others, a joint PhD program with the Franz-Leopold University of Innsbruck (Austria), while supporting and encouraging the collaboration with the Faculty of Law of the West University in Timișoara (Romania).

Professor dr. Roberto E Kostoris is the author of more than 200 articles, which address almost all the topics related to criminal procedure law, and an author or editor of 14 books, most of which have been translated into other European languages.

The most important contributions of Professor Roberto E Kostoris, as a sole author or editor, are:

- *La rappresentanza dell'imputato*, Giuffrè, 1986;
- *I consulenti tecnici nel processo penale*, Giuffrè, 1993;
- *Il giusto processo, tra contraddittorio e diritto al silenzio* (Ed.), Giappichelli, 2002;
- *Commentario breve al codice di procedura penale*, (Ed. cu G. Conso and V. Grevi), Cedam, 2005;
- *La ragionevole durata del processo. Garanzie ed efficienza della giustizia penale* (Ed.), Giappichelli, 2005;
- *Contrasto al terrorismo interno ed internazionale*, Giappichelli, 2006 (Ed.,cu R. Orlandi);
- *Giurisprudenza europea e processo penale italiano*, Giappichelli, 2008 (Ed., cu A. Balsamo);

- *Le impugnazioni penali: evoluzione o involuzione? Controlli di merito e controlli di legittimità*, (Ed.) Giuffrè, 2008;
- *Le intercettazioni di conversazioni e comunicazioni. Un problema cruciale per la civiltà e l'efficienza del processo e per le garanzie dei diritti*, (Ed.) Giuffrè, 2009;
- *Processo penale e giustizia europea. Omaggio a Giovanni Conso*, (Ed.) Giuffrè, 2010;
- *Manuale di procedura penale europea* (Ed.), Giuffrè, 2014;
- *Commentario breve al codice di procedura penale*, (Ed. cu G. Conso and G. Illuminati), Cedam, 2014;
- *Manuale di procedura penale europea* (Ed.), Ediția a-II-a revizuită și adăugită, Giuffrè, 2015;
- *Il nuovo 'pacchetto' antiterrorismo* (Ed., cu F. Viganò), Giappichelli, 2015.

Professor Roberto E Kostoris is a member of the board of editors of several legal journals in Italy (*Rivista italiana di diritto e procedura penale*), as well as in Romania (*Revista Dreptul*, *Revista de Drept Penal* and *Journal of Eastern-European Criminal Law*), and has served as a scientific advisor of the law review "*Rivista italiana di diritto e procedura penale*", and of some legal series and monographs (Law Seminar of the University of Bologna, Law Seminar of the University of Verona and Law Seminar of the University of Milano Bicocca).

At an international level, Professor Roberto E Kostoris is a Member of the Board of Directors of the Italian Group of *AIDP* (Association internationale de droit pénal), an Honorary Member of the Romanian Association of Criminal Law, as well as a Member of *ECLAN* (European Criminal Law Academic Network).

Professor Roberto E Kostoris has contributed to the enhancement of the relations between the Faculty of Law, West University of Timisoara, and the University of Padua, by facilitating a series of training and research sessions for young Romanian scholars in Italy, and has accepted to support several Romanian legal journals, such as *Dreptul*, edited by the Association of Romanian Jurists, the *Criminal Law Journal* (Revista de drept penal), edited by the Romanian Association of Criminal Sciences, and especially *the Journal of Eastern-European Criminal Law*, co-edited by the Faculty of Law in Timișoara and the Faculty of Law in Pecs (Hungary).

The honorary degree that is today awarded to Professor Roberto E. Kostoris is yet another concrete example of the relationships that the West University of Timișoara has had with similar academic institutions at an international level, as well as a testimony of the fact that science is a bonding instrument, which becomes the most important element meant to coagulate mankind.

We are honored that, by awarding this honorary degree, we can contribute to the enhancement of relations between our institutions and to a better mutual understanding. We are

privileged that we can thus honor the professionalism of a specialist who is famous in Italy and in the international academic community.

Taking into account the above-mentioned, we consider that the proposal submitted by the Faculty of Law within the West University of Timișoara, as to the awarding of the honorary degree of *Doctor Honoris Causa Legum Scientiae* to Professor Roberto E Kostoris, is fully justified.

Distinguished Professor Roberto E Kostoris,

We are glad that today you are in the middle of our academic community in order to receive this honorary title that the West University of Timișoara grants upon you in recognition of your special merits of developing a strong academic partnership between our institutions.

The *Laudatio* Academic Board appointed to award the honorary degree of *Doctor Honoris Causa*

President,

Professor Marilen-Gabriel Pirtea, PhD. – Rector of the West University of Timișoara

Members

Professor Lucian Bercea, PhD – Dean of the Faculty of Law within the West University of Timișoara

Professor Tudorel Toader, PhD – Rector of the Alexandru I. Cuza University of Iași

Professor Florin Streteanu, PhD. – Dean of the Faculty of Law within the Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca

Professor Valerian Cioclei, PhD. – Faculty of Law within the University of Bucharest

Professor Viorel Pașca, PhD. – Head of the Doctoral School of the Faculty of Law within the West University of Timișoara

ROBERTO E. KOSTORIS

PRELEGERE

cu prilejul decernării titlului de *Doctor Honoris Causa Legum Scientiae* al Universității de Vest din Timișoara

Echitate, proces penal, drept european.

Reflecții ale unui jurist de *civil law*

Prelegere susținută la Universitatea de Vest din Timișoara la 27 octombrie 2016

1. Un concept antic redevine nou.

Dreptul contemporan, și cel procesual penal, traversează o perioadă de complexă tranziție. Pluralismul izvoarelor și strânsa lor legătură, varianta lor natură legislativă și jurisprudențială, caracterul interdisciplinar, intern, european, internațional, hibridizarea între cultura *civil law* și *common law*, ne pun în fața unor mari provocări. În acest Babel juridic se simte imperios nevoia de a găsi o soluție sigură. Răspunsul se va găsi întotdeauna în dreptul european, actualmente chiar și pentru procedurile penale, cel puțin din perspectiva preeminenței dreptului european asupra sistemelor juridice naționale și pentru viitorul efect de armonizare care poate avea loc direct sau indirect. Dintre cele mai semnificative principii ale dreptului european, din perspectiva procedurii penale, dreptul la un proces echitabil ocupă un rol principal. Concept nou pentru cultura modernă, dar în același timp și de tradiție, pentru că reia *eipeikeia* lui Aristotel și mai ales conceptul de *aequitas* din perioada clasică și medievală. Pe de altă parte, acest concept a fost abandonat în epoca modernă de către sistemul *civil law*¹, ajungându-se prin

---

¹ Un subiect aparte l-ar putea constitui experiența dreptului sovietic revoluționar, precum și conceptul de “conștiință juridică socialistă” pe care acesta l-a fixat ca și criteriu pentru instanțele de judecată. (cfr. V.Frosini, *Equità (nozione)*, în *Enc. dir.*, XV, 1966, 75 s.).

l'*aequitas canonica* la sistemul *common law*². Acestea sunt principiile care au constituit sursa de inspirație pentru Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În sistemul Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO) echitatea este considerată un principiu fundamental din care au derivat și s-au dezvoltat prin intermediul jurisprudenței Curții Europene o serie de garanții procesuale. La rândul său, dreptul european presupune respectarea dreptului la un proces echitabil după cum rezultă, de altfel, din recente directive ce au ca obiect armonizarea garanțiilor procesuale³. Importanța procesului echitabil plasează acest principiu ca un standard de referință pentru juriștii de *civil law*. Cu toate acestea este important de subliniat faptul că acești juriști au fost formați într-un mediu cultural reprezentat de pozitivismul modern, care întotdeauna a respins ideea de aplicabilitate a principiului echității în procesul penal. Este așadar firesc ca acești juriști să aibă dificultăți în înțelegerea unei astfel de abordări care reclamă o schimbare de paradigmă față de sistemul tradițional.

2. Formalismul legislativ ca și garanție procesuală în codurile de procedură penale moderne

Este oportun să abordăm tema de față pornind de la rădăcinile sale culturale.

Pentru proceduristul modern din sistemul *civil law* – referindu-ne, în principal, la juristul italian, deși cred că problema este una generală - binomul echitate și proces penal pare să dobândească aproape sensul unui oximoron. Procesul penal trebuie să se dezvolte în scrupulosul respect față de regulile prevăzute de Cod. Acestea exprimă cu siguranță valori considerate meritorii de către legiuitor; dar aceste valori se cristalizează în acele reguli chiar în momentul în care au fost create de voința suverană a legii. Aceste reguli de procedură sunt aplicate ca atare, în mod neutru și riguros, ca și valori în sine. Legiuitorul procedurii penale care ar permite ca regulile echității să pătrundă în procesul penal, nu ar fi de acord cu o atare logică, pentru că ar admite că acele reguli, nu sunt, nici măcar parțial, respectate. Acel legiuitor s-ar baza pe alegerile discreționale ale judecătorului, pe echilibrul său emoțional și pe înțelepciunea acestuia. Cu toate acestea, procedând în acest mod – fie prin abordarea echității cu privire la decizii de fond sau cu privire la însăși procedură – ar încălca obligația de a oferi garanții procesuale.

---

² J.L.Barton, *Equity in the Medieval Common Law*, în (R.A.Newman ed.) *Equity in the World's Legal Systems. A Comparative Study dedicated to R.Cassin*, Bruylant, Brussels, 1973, 139 ss.

³ Cfr. art. 2.2. din Directiva nr. 64/2010 privind dreptul la interpretare și la traducerea procedurilor penale; art. 6 din Directiva 2012/13 privind dreptul la informare în procesul penal; art. 8 din Directiva nr. 48/2013 privitor la dreptul de a fi asistat de către un apărător în timpul procesului penal și în procedura de executare a mandatului de arestare european, dreptul de a informa un terț în cazul privării de libertate, respectiv dreptul persoanelor încarcerate de a comunica cu terții și cu autoritățile consulare. Art. 10 din Directiva nr. 343/2016 privind consolidarea unor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de intervenție în procesul penal; art. 2.6 din Directiva 800/2016 privind garanțiile procedurale ale minorilor care au calitatea de suspect sau inculpat în cadrul procesului penal.

Dacă, într-adevăr, prezența echității poate fi acceptată în sfera dreptului privat, unde sunt în joc interese patrimoniale, care pot face obiectul unor tratative și compromisuri, și unde domină încrederea (este vorba de conceptul de bună credință) și echilibrul (este vorba de conceptul persoană prudentă și diligentă) și unde figura “arbitrului” joacă un rol tot mai important, procesul penal trebuie să excludă ferm orice intruziune a echității. Explicația este simplă. În procesul penal sunt în joc viitorul și libertatea unei persoane. Aici, într-adevăr, raportul dintre autoritățile statului și libertatea cetățeanului devine tot mai conflictual, pentru că aici se exercită plener una dintre expresiile puternice ale suveranității statale, respectiv dreptul de a pedepsi. Doar în acest fel, persoana ar putea fi efectiv protejată împotriva abuzurilor, prin respectarea riguroasă a legii; acesta ar putea constitui într-adevăr o protecție eficace împotriva abuzurilor și arbitrariului⁴, care, de altfel, ar putea fi asigurată printr-o evaluare echitabilă.

Acest mod de gândire esențializează gândirea iluministă, care își găsește originea în dreptul natural și care pune în prim plan ființa umană, promovând drepturile acuzatului, spre deosebire de sistemul acuzatorial al *Ancien Régime* unde acesta nu se bucura de nici un drept⁵. O astfel de recunoaștere a drepturilor acuzatului s-a făcut în contextul unei abordări tipic abstracte a gândirii iluministe (un om abstract într-o stare naturală abstractă și o lege abstractă care guvernează viața și relațiile)⁶. Abstractul legii conduce la abstractul formei juridice. Este vorba despre un fenomen general, comun fiecărui domeniu de drept, dar care, în cadrul procedurii penale, dobândește un sens specific. Într-adevăr respectul normelor juridice se transforma aici într-o protecție a dreptului la libertate al acuzatului, întrucât prin garantarea egalității de tratament și a legalității procesuale, determină o substanțială schimbare de perspectivă față de despotismul judecătorilor din *Ancien Régime*⁷. Este vorba despre un concept important, care va continua să fie invocat, ca o cucerire a civilizației, chiar și temporară, în istoria procedurii penale, în ultimele două secole în Europa continentală. Trebuie subliniat că acest concept, se referă la o imagine precisă a dreptului, configurat conform canoanelor pozitivismului modern pe legea statului (Codul), care se află în vârful ierahiei izvoarelor de drept și căreia îi este atribuit și monopolul asupra legislației; lege care reprezintă maxima expresie a suveranității statale și pe care judecătorul trebuie să o aplice ca atare și în mod riguros⁸. Dreptul este considerat un *scientia iuris*, știință teoretică, dominat de raționalitatea formală și de un raționament silogistic, metodă deductivă, alegeri binare (adevărat-fals, totul-nimic, legitim-ilgitim). Este vorba, așadar, despre un model juridic autoreferențial. Acesta limitează orice raționament legat de dreptul material și

---

⁴ C.L. de Secondat de Montesquieu, *L'esprit des Lois* (1748), IV, II.

⁵ R.E.Kostoris, *Le fonti*, în R.E.Kostoris (a cura di), *Manuale di procedura penale europea*, 2 ed. revăzută, Giuffrè, Milano, 2015, 2 s.

⁶ P.Grossi, *L'Europa del diritto*, Laterza, Roma/Bari, 2007, 100 ss.

⁷ Nu trebuie să uităm faptul că în timpul Revoluției franceze se privea cu mare interes spre experiența engleză pentru a împrumuta instituții ale procesului acuzatorial din *common law*, ajungându-se chiar la a importa din Franța Curtea cu juri: cfr. F.Cordero, *Procedura penale*, Giuffrè, 2012, 50 ss.

⁸ Este vorba despre concepția iluministă conform căreia judecătorul era considerat “gura legii”: v. C. Beccaria, *Dei delitti e delle pene* (1764), IV, *Interpretazione delle leggi*.

procesual la probleme strict teoretice fără să ia în considerare particularitățile cauzei căreia i se aplică⁹. Un astfel de model atrage o netă cenzură între lumea dreptului și cea a faptelor.

Fără îndoială, trebuie adăugat faptul că, în timp, puritatea acestui model, a fost puternic compromisă de diverse elemente. De recunoașterea rolului creativ al jurisprudenței; de adoptarea unor constituții moderne postbelice, izvoare de drept care stabilesc principii, spre deosebire de lege care trasează reguli¹⁰, dar față de care legea și codurile trebuie să se conformeze; și, în plus, printr-o serie de reforme și noi dispoziții inserate în codurile de procedură penale moderne care au condus la abordări non formale asupra justiției. Este suficient să ne gândim la Codul de procedură penală italian din 1988, primul cod european care s-a distanțat de modelul napoleonian, respectiv de sistemul procesual mixt și a adoptat o structură adversarială, dar care poate fi considerat un produs al culturii moderne, întrucât este conceput într-o perspectivă logico-abstractă. Un aspect central îl constituie principiul colectării probelor în dezbaterile contradictorii a părților, revitalizând instrumentele retorice ale căutării adevărului judiciar, care se substituie ideii căutării adevărului material de tip inchiuzitorial. În plus, cele mai recente reforme asupra mecanismelor care permit soluționarea anticipată a procesului conțin instrumente specifice ale unei justiții echitabile, precum clasarea pentru pericolul social redus al faptei, și, mai ales, medierea penală, unde statul renunță la dreptul de a exercita jurisdicția în materie penală, promovând mecanisme care țin de justiția restaurativă.

3. Dreptul ca „știință practică” și echitatea medievală

Se impune, de asemenea, evidențiată concepția modernă a procesului penal, chiar dacă uneori are o natură hibridă, astfel cum s-a menționat anterior, deși nu reprezintă trăsătura immanentă a procesului, ci mai degrabă rezultatul unei culturi particulare, ce ține de sistemul de drept civil și se adresează unei anumite perioade istorice. Această abordare contravine unei anumite concepții a dreptului ce își are originile în antichitate și evul mediu și care este readusă astăzi în discuție, dobândind interes pentru juristul modern: cel de ascendență aristotelică care consideră dreptul o știință practică¹¹ ce are ca obiect acțiunea umană (*praxis*) și ca scop binele, în acord cu justiția (*eu pratein*). În acest context, cunoașterea nu constituie un obiectiv în sine, un obiectiv de a afla adevărul, astfel cum se întâmplă în cazul științelor teoretice ce aparțin lumii care nu schimbă și care nu poate fi schimbată¹² și căreia dreptul tinde să aparțină în perioada

---

⁹ R.Dworking, *Taking Rights Seriously*, Cambridge (Mass.), Harvard University Press, 1977, ed. It. *I diritti presi sul serio*, Il Mulino, Bologna, 1982, 83 precizează faptul că pentru pozitivism totalitatea normelor în vigoare însumează dreptul, astfel că, dacă un caz nu se încadrează, acel caz nu poate fi judecat “aplicând acel drept”.

¹⁰ R.Dworking, *Op.cit.*, 93 ss. diferența dintre reguli și principii constă în faptul că regulile sunt aplicabile în forma totu- sau - nimic și prevăd consecințe juridice imediate în cazul în care sunt dovedite condițiile prevăzute, în timp ce principiile sunt doar indicatori de direcție care ne indică consecințele juridice imediate și care se măsoară, diferit de reguli, prin greutate și importanță.

¹¹ Aristotele, *Etica Nicomachea*, 1095 a 6.

¹² Aristotele, *Op. cit.*, *loc. cit.*

modernă, așa cum am constatat. Această cunoaștere este în scopul acțiunii, ceea ce – reprezintă un aspect central – face din drept un gen de cunoaștere orientată întotdeauna spre valori; deci, *fronesis non episteme*, este în limbajul dreptului roman, *iuris-prudentia*, nu *scientia iuris*.

În această optică, dreptul nu poate avea o existență în afara faptelor, astfel cum proclama pozitivismul modern, pentru că se autocompletează în contact cu faptele. Astfel dreptul constă nu doar în reguli legislative, dar nici nu poate fi redus la o simplă colecție de cazuri. Acesta reprezintă în schimb o legătură între normă și fapte, în sensul că legea rămâne un punct de referință, dar care dobândește existență concretă doar prin raportare la un caz, atunci când se pune problema soluționării acestuia cu ajutorul dreptului¹³; cu alte cuvinte, aceasta se întâmplă atunci când jurisprudența descoperă noi cazuri de aplicare a legii¹⁴. Dar așa cum am menționat, acest raport drept- fapte trebuie orientat către valori. În concepția aristotelică fundamentul acțiunii conform justiției *eu prattein*, este reprezentat de *eipeikeia*. În dreptul medieval timpuriu este *aequitas*. Aceasta din urmă este definită în sursele epocii ca fiind *rerum convenientia*, adică armonie, ordine mutuală, egalitate deplină. Civilizația medievală aspiră să se erijeze într-o ordine în care Dumnezeu este garantul, iar *aequitas* instrumentul garanției. În Evul Mediu, această armonie nu este considerată un produs al minții umane, ci al lucrurilor (*in rerum consistit*), care se reflectă asupra ființei umane. Dreptul prezintă deci o latură puternic factuală care se fundamentează pe un continuu schimb între lumea faptelor și cea a normei juridice, elementul de legătură fiind *aequitas*; Aceasta reprezintă garanția dintre fapte și norme, exigența bazelor factuale pentru fiecare normă¹⁵.

Considerată pe plan procesual penal, *aequitas* medieval stă la baza formelor justiției negociate reparatorii¹⁶. Reparând dauna și paguba produsă prin infracțiune victimei sau grupului, comunitatea căreia îi aparține, prin instrumente precum tranzacția, reconcilierea, medierea își răscumpără ordinea de drept încălcată. Însăși procesul prin ordalii și duelul judiciar, care lăsau soluția judecătii în seama lui Dumnezeu, demonstrează în final aceeași orientare spre recompunerea unei ordini superioare încălcată prin infracțiune.

---

¹³ G.Zagrebel'sky, *Il diritto mite. Legge diritti giustizia*, Einaudi, Torino, 1995, 187 ss.

¹⁴ G.Zagrebel'sky, *Op.cit.loc.cit.* lămurește de ce cazul se raportează la regula juridică, arătând că acesta, în simpla sa realitate istorico-materială, este prin el-însuși mut; se impune deci înainte de toate să înțelegem sensul, să-l supunem unei anumite categorii. Acest lucru se obține punându-l în relație cu consecințele pe care acesta se consideră apt să le determine într-un anumit context social. Odată atribuit pretinsul său sens și pretinsa sa valoare, cazul exercită o presiune asupra dreptului, în vederea obținerii soluției adecvate: aceasta poate reclama reforme legislative, sau chiar și noi interpretări ale dreptului în vigoare, chiar dacă normele juridice externe au rămas neschimbate.

¹⁵ Pentru toate aceste considerente, P.Grossi, *L'ordine giuridico medievale*, Roma/Bari, Laterza, 2003, 176 ss.

S-a evidențiat faptul că problema de fapt și problema de drept au fost atât de strâns corelate, încât nu s-a putut face distincția între acestea neexistând o separație între dovada faptelor și interpretarea legii, adică între conservarea faptei și cea a normei : A.Giuliani, *Il concetto di prova. Contributo alla logica giuridica*. rist. inalterata, Giuffrè, Milano, 1971, 223 s.

¹⁶ Despre justiția negociată a procesului penal medieval cfr.M.Sbriccoli, *Giustizia negoziata, giustizia egemonica. Riflessioni su una nuova fase degli studi di storia della giustizia criminale*, în M.Sbriccoli, *Storia del diritto penale e della giustizia. Scritti inediti (1972-2007)*. Giuffrè,Milano, 2009, 1236 ss.

O asemenea imagine a procesului penal a fost treptat afectată odată cu dezvoltarea procedurilor inchizitoriale, începând cu sec. VIII, care promovează o viziune autoritaristă asupra justiției penale în care nu mai este importantă recompunerea unei ordini penale încălcate, ci dimpotrivă pedepsirea celor vinovați¹⁷; astfel că valoarea de adevăr înlocuiește valoarea de *aequitas*. Și, în același timp, este abandonată concepția de proces penal ca știință aplicată al cărei scop este să acționezi în mod just (împăcarea între victimă și infractor, recompunerea ordinii încălcate conform credinței timpului); procesului penal i se aplică metoda științelor teoretice dat fiind faptul că scopul său a devenit aflarea adevărului, prin prisma caracterului său obiectiv, care poate fi obținut și prin tortură¹⁸.

4. Drept european și echitate procesuală: hibridizarea procesului penal, între reguli și principii

În cele ce urmează vom expune acest argument, analizat anterior, din perspectiva dreptului actual.

Astfel, cum am arătat, primul mare eveniment instituțional al vremurilor noastre, pentru a se diferenția de modernitatea juridică, și pe care îl denumim postmodernism¹⁹, a fost adoptarea constituțiilor după cel de-al doilea război mondial. În acestea regăsim un drept constituit pe principii. În Constituția italiană principiile dedicate procesului penal sunt numeroase. Intre acestea nu figurează echitatea, care însă poate fi implicit dedusă din conceptul de “rezonabilitate” pe care, la rândul său, Curtea Constituțională l-a dedus din principiul de egalitate prevăzut de art. 3 din Constituție. Rezonabilitatea se referă la un rațional bilanț între valori, o adaptare a mai multor exigențe. Aceasta este în sine o metodă potrivită de a recâștiga o nouă dimensiune practică a dreptului.

Cel de-al doilea mare eveniment al postmodernismului este dat de avântul masiv și persuasiv al dreptului european, chiar și în domeniul dreptului penal. Pe noi ne interesează aici, în mod particular, rolul Convenției Europene a Drepturilor Omului, dat fiind faptul că aceasta inserează explicit, în manifestul său, garanții procesuale fundamentale (art. 6 CEDO), precum principiul dreptului la un proces echitabil conceput ca și cheie a noii ordini europene. CEDO definește acest principiu *fairness*, pentru a sublinia faptul că acel principiu nu privește doar aspectele decizionale (care sunt evident implicite, dar care nu constituie principalul său obiect), ci și aspectele de corectitudine, imparțialitate, ca și valori de sine stătătoare. Echitatea în opinia CEDO constituie deci o chestiune de metodă; metoda la care statele părți, respectiv organele lor

---

¹⁷ M.Sbriccoli, *Op.cit.*,1240.

¹⁸ A.Giuliani, *Op.cit.*, 185 problema torturii judiciare a fost concepută substanțial ca o problemă de “logică”: a idoneității suferinței prin tortură ca mijloc de descoperire a adevărului.

¹⁹ P.Grossi, *Novecento giuridico: un secolo pos-moderno*, in Id., *Introduzione al novecento giuridico*, Roma/Bari, Laterza, 2012.

legislative și judiciare, trebuie să se conformeze, fie prin modul de reglementare, fie prin gestionarea proceselor penale naționale. În Evul Mediu ordinea de drept era căutată în natura lucrurilor, în armonia ce era oglinda unei armonii divine. Astăzi, acea ordine, acea metodă este reprezentată de un patrimoniu ideal comun de valori de sorginte iluministă, dar care sunt adaptate la exigențele unei societăți pluraliste în transformare, precum cea contemporană. CEDO poate fi considerată moștenitorul aceluși patrimoniu, pe care însăși Uniunea Europeană l-a recunoscut sub un dublu aspect: prin legislația primară, respectiv Carta europeană a drepturilor fundamentale, cât și prin intermediul principiilor fondatoare și garanțiilor care derivă din tradițiile constituționale comune statelor membre (art. 6 Tratatul Uniunii Europene - TUE).

Rămâne însă de clarificat în ce constă mai precis această metodă consacrată de CEDO și care se regăsește în formularea echitate procesuală.

Aceasta va fi analizată din dublă perspectivă: al conținutului și al aplicării.

Din punct de vedere al conținutului echitatea se regăsește – în art. 6 din CEDO și mai ales într-o serie de “cazuri de referință” individualizate și construite de jurisprudența Curții Europene – care constau într-o constelație de garanții “metodologice” care trebuie să guverneze procesul penal, de la independență, imparțialitate și alcătuirea completului de judecată la dreptul acuzatului de a obține din partea judecătorului o decizie conformă vinovăției sale, în baza principiului egalității armelor, dreptului la o dezbatere contradictorie, acest din urmă drept fiind înțeles ca un drept al acuzatului de a susține în fața judecătorului propriile argumente și datoria acestuia din urmă de a le examina și de a-și motiva propria decizie, de la dreptul de a nu se autoincrimina, la dreptul la un termen rezonabil al procedurii, până la dreptul securității juridice, înțeles ca o datorie a statelor de a evita, pe cât posibil, conflicte de interpretare între hotărârile instanței. Mai mult, prezumția de nevinovăție și garanțiile procesuale specifice apărării reglementate de către art. 6 alin. 2 și 3 CEDO vor fi considerate expresia directă a echității.

În cazul prezumției de nevinovăție, în mod particular, se poate distinge un fel de legătură, de convergență între echitatea în a proceda și echitatea în a decide, dat fiind că din aceasta derivă regula conform căreia se impune achitarea atunci când vinovăția nu a fost demonstrată pe deplin (adică dovedită dincolo de orice dubiu rezonabil, conform cunoscutului standard din *common law*).

Este vorba, după cum spuneam, de garanții tradiționale din patrimoniul cultural al statelor europene, chiar dacă numeroasele condamnări la Curtea Europeană demonstrează că unele state încă sunt departe de a le respecta.

Dar adevăratul aspect original al echității procesuale europene, care o leagă de dimensiunea practică a dreptului, este dat de latura sa practică, care dobândește la rândul său caracterul de metodă și principiu. Se face aluzie la faptul că echitatea este concepută într-o dimensiune profund factuală. Și asta dintr-o triplă perspectivă: în primul rând pentru că aceasta nu va fi apreciată în abstract, ci va fi întotdeauna apreciată în relație cu un anumit caz practic.

Garanțiile la care am făcut referire sunt principii generale, dar însă este necesar să se verifice ca acestea să fie respectate într-un anumit context și în lumina anumitor caracteristici pe care acel context le prezintă; în al doilea rând pentru că o astfel de evaluare trebuie făcută în manieră complexă și nefragmentată, în sensul că, pentru o analiză în termeni de echitate, cazul practic va fi evaluat *as a whole*; astfel, spre exemplu, o limitare a garanțiilor apărării care se constată într-o anumită fază procesuală ar putea fi compensată de garanții oferite în următoarea fază procesuală. Finalmente, întrucât se cere ca încălcarea să prezinte un caracter “substanțial”, în sensul că cel care se consideră victimă trebuie să demonstreze că a suferit din această cauză *a significant disadvantage*. Trebuie subliniată măsura în care toate aceste trei aspecte pot intra în conflict într-un proces penal structurat în spiritul stric al respectării normelor procedurale cum sunt cele reglementate în Codurile de procedură penale moderne.

Iată-ne deci, reveniti la scenariul de la care am plecat. Trăim într-un moment de maximă tranziție în care instrumentele normative din trecut trebuie să interacționeze cu noile instrumente ale dreptului european, hibridizându-se puternic în contact cu acestea din urmă și în care, ordinea și certitudinile – adesea mitizate - rămase din modernitate sunt răvășite de haotica suprapunere a izvoarelor normative și jurisprudențiale de origine diferită. Cu siguranță, un drept bazat mai ales pe principii se impune în fața unui drept prevalent sau chiar exclusiv bazat pe reguli, chiar și în domeniul sacru al justiției penale. Acest fapt are o consecință importantă: un drept bazat pe principii conferă puteri discreționare mai mari judecătorului: acesta devine din nou custodele unui ordin valoric. Puterile sporite conferă riscul unei folosiri arbitrare a acestora, eterna dilemă. Soluția devine și mai complicată prin pierderea setului de valori comune dintr-o societate pluralistă ca cea de azi²⁰. Va reuși cultura rezonabilității, a echilibrului rezonabil, care este expresia intrinsecă a echității procesuale europene să reducă riscurile unui exces de interpretare?

---

²⁰ G.Zagrebel'sky, *Op.cit.*, 201 ss.

ROBERTO E. KOSTORIS

SPEECH

to the Ceremony of Awarding the Title
Doctor Honoris Causa Legum Scientiae
of the West University of Timișoara

Fairness, criminal proceedings, European law.

Notes of a *civil law* scholar

Lecture at the West University of Timisoara, 27th October 2016

1. An ancient model becomes new again.

Contemporary law, and for our purpose, criminal procedure, are facing a moment of complex transition. The multiplicity of sources and their strict intertwining, their various legislative and case-law nature, their multilevel character, domestic, European, international, the hybridization between the two cultures of civil law and common law they produce pose great challenges. In this juridical Babel there is a strong need to find minimum common grounds. Such grounds will be inevitably more and more represented by European law, today also in criminal proceedings, at least for the binding strength of European law towards domestic legal systems and for the consequent harmonizing effect that it can derive, directly or indirectly.

Among the most significant principles of European law regarding criminal proceedings, the principle of fairness has held a central role. It is a concept that is new for our modern culture, but that it seems to be also a very ancient one, as from different points of view it recalls Aristoteles's *eipeikeia* and foremost the *aequitas* of the classic and medieval ages. Conversely, such a concept is abandoned in civil law systems for the whole modern age²¹, while it flows

---

²¹ Of course, separately the revolutionary soviet law and the concept of "socialist juridical conscience", that there was fixed as judgment criteria for courts, should be considered (see. V. Frosini, *Equità (nozione)*, *Enc. dir.*, XV, 1966,

through the *aequitas canonica* to the English common law²². Finally, common law values have inspired the conventional fairness.

In the ECHR system fairness is considered a fundamental principle from which, also through the case law of the European Court, a multiplicity of procedural safeguards has developed. For its part, EU law requires compliance with procedural fairness in all its recent harmonization directives on procedural safeguards²³. The central role of fairness places this principle as a key landmark also for civilian jurists. Nevertheless, it must be highlighted that these jurists were grown in the cultural *milieu*, represented by modern legal positivism, which has always rejected the idea of fairness being applied in criminal proceedings. Therefore, it is clear that these jurists could have some difficulties to manage the implications of this approach, which requires a radical change of paradigm compared to the traditional one.

2. Legal forms conceived as procedural safeguards in modern codes of criminal procedure.

It is useful to start precisely from this traditional way of thinking to discover its cultural roots.

For the modern civilian criminal procedure jurist – even if I refer especially to the Italian jurist – the couple fairness and criminal procedure appears to be almost an oxymoron. Criminal proceedings must be conducted in strict compliance with the rules provided for in the code; undoubtedly, these rules are expression of values considered by the legislator worth of safeguard; but, such values are crystallized in these rules from the moment in which the latter are created by the law. Therefore, these procedural rules must be applied strictly, as they represent a value as such. A legislator that would make room for fairness into a criminal trial would conflict with such a logic, because he would allow these rules not to be complied with, even if only partially. Such legislator would open to discretionary choices of the judge, and would entrust his wisdom qualities. However, in doing so – whether considering fairness with regard to decisions on the merits or with regard to the procedure itself – he would contradict to a duty of safeguard.

---

75 fol.).

²² J.L. Barton, *Equity in the Medieval Common Law*, in (R.A. Newman ed.) *Equity in the World's Legal Systems. A Comparative Study dedicated to R. Cassin*, Bruylant, Brussels, 1973, 139 fol.

²³ See Article 2.2 of Directive 2010/64 *on the right to interpretation and translation in criminal proceedings*; Article 6 of Directive 2012/13 *on the right to information in criminal proceedings*; Article 8 of Directive 2013/48 *on the right of access to a lawyer in criminal proceedings and in European arrest warrant proceedings, and on the right to have a third party informed upon deprivation of liberty and to communicate with third persons and with consular authorities while deprived of liberty*; Article 10 of Directive 2016/343 *on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings*; Article 2.6 of Directive 2016/800 *on procedural safeguards for children who are suspects or accused persons in criminal proceedings*.

In fact, while fairness can be acceptable in private law, where economic interests, which are naturally subject to negotiations and compromises, are at stake, and where an approach to reliance (as the concept of good faith shows) and to a balanced management (as the concept of reasonable and prudent man demonstrates) is applied, and where the figure of the “arbiter” plays a role of growing importance, criminal trial must firmly exclude any application of fairness. It is easy to understand why. Criminal trials deal with future and freedom of the person. It is here that the relationship between State authority and citizen freedom becomes more conflictual, as it is here that is exercised one of the highest expression of state sovereignty with its charge of violence, which is represented by the power to punish. Therefore, in this context, the safeguard of the accused person must be realized only through a strict compliance with the law; indeed, only in this way the person can be effectively safeguarded against abuses²⁴, which could be conversely the result of fairness assessments.

This way of reasoning substantially summarize the Enlightenment thinking, which, heir of natural law doctrine in promoting the human persons, promoted also the accused person, who in the inquisitorial system of the *Ancien Règime* had almost no protection²⁵. However, such conferral of rights to him was carried out in the context of the typical abstract approach of the Enlightenment philosophy, which postulated an abstract person in an abstract ‘state of nature’ and an abstract law that regulates his life and relationships²⁶. And an abstract law led to abstract legal forms. It was a general phenomenon, common to every area of law, but which with regard to criminal procedure assumed a peculiar meaning. Indeed, compliance to legal forms had the significance of a safeguard of the accused’s freedom, because, by granting equality of treatment and procedural legality, it determined a marked reversal of perspective compared to the judge’s despotism in the *Ancien Règime*²⁷. It is a remarkable concept, which continues to be invoked as an achievement of civilization, even if intermittently, in the history of criminal proceedings over the last two centuries in continental Europe. Of course it must be stressed that such a concept recalls a precise image of law, grounded, according to the canons of modern positivism, on the state law (the code), which is posed on the top of the sources and has the monopoly of legal production; a law that represents the highest expression of the State sovereignty and which the judge must passively and scrupulously execute²⁸. Law is considered as a *scientia iuris*, or, in other words, a theoretical science, dominated by formal rationality, syllogism reasoning, deductive method, binary choices (true-false, all-nothing, legal-illegal). However, such a legal model appears self-referential, as it limits any reasoning on the law and on the proceedings to

---

²⁴ C.L. de Secondat de Montesquieu, *L’esprit des Loix* (1748), IV, II

²⁵ R.E. Kostoris, *Le fonti*, in R.E. Kostoris (ed.), *Manuale di procedura penale europea*, 2° edizione riveduta e ampliata, Giuffrè, Milano, 2015, 2 fol.

²⁶ P. Grossi, *L’Europa del diritto*, Laterza, Roma/Bari, 2007, 100 fol.

²⁷ It is important not to forget that during the French revolution period the English experience was looked at with high interest to adopt ideas and institutions of common law accusatory trial, going as far as importing jury in France: see. F. Cordero, *Procedura*, Giuffrè, 9° edition, 2012, 50 fol.

²⁸ It is the Enlightenment concept of the judge considered as the “*bouche de la loi*”: See C. Beccaria, *Dei delitti e delle pene* (1764), IV, *Interpretazione delle leggi*

problems linked only to legal provisions, without any consideration for the particularities of the case to which they are applied²⁹. Therefore, this model implies a clear break between the world of law and the world of facts.

Undoubtedly, it must be added that over time the purity of this model has been strongly compromised by various elements: by the acknowledgment of the creative role of case law; by the enactment of modern post-war constitutions, which are sources of law establishing ‘principles’, contrary to the codes that establishes rules³⁰, but to which those rules must comply with; and in addition, by a series of reforms and of new provisions included in contemporary criminal procedure codes that led to non-formalistic views of justice. Let’s think about the Italian Criminal Procedure Code of 1988, the first European code that has abandoned the Napoleonic model of mixed proceedings and has embraced an adversary structure, but which can be considered at the same time still a product of modern culture, as it is nonetheless conceived with a logic-abstract view. Well, one of its central aspects is represented by the principle of adversarial evidence gathering the revitalized ancient instruments of rhetoric aimed to the search of a probable truth, which replaces the idea of the search for the material truth typical of inquisitorial systems. In addition, that code, mostly in the more recent reforms on the mechanisms allowing anticipated settlement of proceedings, contains instruments that are characteristic of fair justice such as dismissal for irrelevance of the fact, probation, and, above all, criminal mediation, where the State even waives to exercise criminal jurisdiction by promoting out-of-court restorative justice mechanisms.

3. Law as a ‘practical science’ and Middle Ages *aequitas*.

However, it is necessary to highlight that this modern concept of criminal trial, even if sometimes hybridized as we have just mentioned, does not represent the immanent features of trial, but it is the result of a specific culture that belongs to civil law systems and concern a specific historical period. Indeed, there is a different concept of law that is opposed to this approach, which roots in the classic and early Middle Ages antiquity, and that today revives again and is imposed to the contemporary jurist: the one, already conceived by Aristotle, which considers law as a practical science³¹, that concerns a human action (*praxis*), and has as his object a good act, namely, an act according to justice (*eû prattein*). In this view, knowledge is no

---

²⁹ R. Dworkin, *Taking Rights Seriously*, Cambridge (Mass.), Harvard University Press, 1977, Italian edition, *I diritti presi sul serio*, Il Mulino, Bologna, 1982, 83 points out that for positivism the complex of valid legal rules represents the whole law, and, therefore, if a case is not regulated by them, such case cannot be decided by the “application of law”.

³⁰ R. Dworkin, *ib.*, 93 fol. Points out that the difference between rules and principles is represented by the fact that rules apply in the form of all-or-nothing and provide legal consequences that follow automatically when the provided conditions are met, while principles are direction indicators that do not provide immediate legal consequences and are measured, differently from rules, for their weight and importance.

³¹ Aristoteles, *Nicomachena Ethics*, 1095 to 6.

more considered an objective by itself, an objective of ‘truth’, as it happens in theoretical sciences that belong to the world that does not change and cannot change³², and to which law was linked during the modern era as we have already seen. This knowledge is aimed to the perspective of the action. This means – and this is the key aspect – that law becomes a kind of knowledge always oriented toward values; therefore, we have to call it *fronesis* and not *episteme*, or, in Latin, *iuris-prudentia*, and not *scientia iuris*.

In this view, law can no longer represent something extraneous or impenetrable to facts, as claimed by modern positivism, exactly because it completes itself in contact with the facts. Therefore, law consists not only in legislative rules, even if it cannot be reduced to a mere collection of cases either; instead, it represents a moment of connection between rules and facts, meaning that rules remain the non-removable starting point but they concretely live only when they are considered in relation with the cases, which represent the problematic matters that request to be solved by the law³³; in other words, this happens when the cases discover new possibilities of application for the rules³⁴. But, as we said, this contact between law and facts must be oriented by values. In the Aristotelian doctrine, such a basis of the action according to justice (the *eu prattein*) is represented by the *eipeikeia*; for early Middle Ages law it is represented by the *aequitas*. This latter is named in the ancient sources as ‘*rerum convenientia*’, meaning ‘harmony’, mutual order and substantial equality. Middle age civilization aspires to establish itself in an order of which God is the guarantor and the *aequitas* is the ordering tool. In the Middle Ages this harmony is not considered a result of human mind, but ‘*in rerum consistit*’ and from them it reflects itself on human beings. Therefore, law presents a strong factual imprinting, is grounded on a continuous exchange between the world of facts and the world of legal forms, whose vehicle is *aequitas*, which grants harmony between facts and rules, and factual basis for each rule³⁵.

From the point of view of criminal procedure, the Middle Age *aequitas* is at the basis of forms of reparative negotiable justice³⁶. Indeed, by repairing the damage and the offence caused

---

³² Aristoteles, *ib.*

³³ G. Zagrebelsky, *Il diritto mito. Legge diritti giustizia*, Einaudi, Torino, 1995, 187 fol.

³⁴ G. Zagrebelsky, *ib.* clarifies well how the case relates to the legal rule, specifying how the case by itself, in its simple historical-material reality, is mute; and that, therefore, it is first and foremost necessary to understand its ‘meaning’, to categorize it. This is achieved by relating it to the consequences that it is considered suitable of adjudicating in a specific social context. Once determined its sense and value, the case presses on the law so that the appropriate solution is achieved: this could require legal reforms, or even only new interpretative reconstructions of the existing law, even if legal formulas would remain unchanged.

³⁵ For all these considerations see P. Grossi, *L'ordine giuridico medievale*, Rome/Bari, Laterza, 2003, 176 fol.

It has been highlighted how factual issues and legal issues were so strictly linked that it wasn't possible to distinguish the former from the latter, as there wasn't a division between proof of facts and interpretation of law, i.e. between establishing fact and rule: A. Giuliani, *Il concetto di prova. Contributo alla logica giuridica*, Giuffrè, Milano, 1971, 223 fol.

³⁶ On negotiated justice in middle-age criminal proceedings, see M. Sbriccoli, *Giustizia negoziata, giustizia egemonica. Riflessioni su una nuova fase degli studi di storia della giustizia criminale*, in M. Sbriccoli, *Storia del*

by the crime to the victim or to the group, to the community to which it belongs through transaction, reconciliation, mediation, expiation instruments, the natural order is re-established. But even trial by ordeal and judicial duel, submitting the outcome of the judgment directly to God, show, finally, the same aim to the re-composition of a superior order violated by the crime.

Such an image of the criminal trial is gradually undermined with the development of inquisitorial proceedings starting from the XIII century, which promote an authoritative vision of criminal justice, where it is important no longer the re-composition of the violated order, but conversely the punishment of the guilty³⁷; therefore, the value of truth replaces the value of *aequitas*. And, at the same time, the idea of criminal trial as a practical science, whose purpose is to act according to justice (i.e., obtaining the reconciliation between the victim and the offender, the re-composition of the violated order, in line with the beliefs at that time) is abandoned; the method of theoretical sciences is applied to the criminal trial, given that its purpose becomes the ascertainment of truth, considered in its objective character, which therefore can rightly be achieved through torture³⁸.

4. European law and procedural fairness: the hybridization of criminal trial between rules and principles.

Let us now relate this reasoning that is here only briefly summarized, but that would require a more in-depth analysis, to the contemporary framework.

As we have already noted, the first great institutional event of our time that we can call “post-modern”³⁹, to distinguish it from legal modernity, was the enactment of Constitutions after the Second World War. In them, law is built by principles. In the Italian Constitution there are numerous principles dedicated to criminal trial. Fairness is not expressly included among them, but it can be somehow implicitly derived from the concept of ‘reasonableness’, that the Italian Constitutional court derived from the principle of equality established in Article 3 of the Constitution. Reasonableness means reasonable balance of values, adjustment between multiple needs. And this is by itself a suitable method to achieve a renewed practical dimension of law.

The second great event of post-modern time is represented by the more and more massive and pervasive advent of European law, even in the area of criminal justice. In this context, a special focus must be reserved, in our perspective, to the role played by the European Convention of Human Rights, given that it expressly includes in Article 6.1 ECHR the principle of trial fairness, conceived as the key of a new European ‘order’. The ECHR adopts the name

---

diritto penale e della giustizia. Scritti inediti (1972-2007). Giuffrè, Milano, 2009, 1236 fol.

³⁷ M. Sbriccoli, *ib*, 1240.

³⁸ A. Giuliani, *ib*, 185 observes that the issue of legal torture was substantially conceived as a “logic” issue, whose content was the suitability of torments as a tool to find out the truth.

³⁹ P. Grossi, *Novecento giuridico: un secolo pos-moderno*, in P. Grossi, *Introduzione al novecento giuridico*, Roma/Bari, Laterza, 2012.

fairness in order to underline that this principle does not especially concern decisional aspects (which are obviously implied therein, but that are not its main object) as much as correctness, integrity in conducting the trial, considered as values by themselves. Fairness in ECHR must be intended as an issue of method; the method to which States parties through their legislative and judicial bodies must conform to, both in regulating and in managing concretely national criminal trials. In the Middle Ages, *aequitas* was intended as an order that was immanent in the nature of things, in an harmony which was reflecting a higher divine harmony. Today that order, that method, is represented by an ideal heritage of common values that roots in the enlightenment season, but that must be adapted to the needs of a pluralistic society such as the contemporary one. ECHR can be considered the interpreter of this heritage, that for its part even European Union has recognized both in a text of primary law, such as the European Charter of Fundamental Rights, and among its founding principles together with the safeguards originating from the common constitutional traditions of Member States (Article 6 TEU).

It remains still to clarify more precisely in what this method enshrined by the ECHR, represented by procedural fairness, consists.

In this view, it must be considered under two dimensions: for its content and for its application.

Focusing on its content, fairness consists – in Article 6 ECHR and moreover in a wide series of ‘clinical cases’ elaborated by the European Court of Human Rights⁴⁰ - in a plurality of ‘methodological’ safeguards that must characterize a criminal proceedings, as independence, impartiality and previous establishment of the judge, the right of the accused to a decision of a judge on the merits of the criminal charge against him, the right of equality of arms, the right to evidence and to adversarial proceedings, this latter to be intended as the right of the accused to the hearing of his claims, the right not to self-incrimination, the right of the reasonable time of the proceedings, and the right to legal certainty, that includes the duty of States to avoid and prevent as much as possible interpretative conflicts by the tribunals. In addition, presumption of innocence and the specific defensive safeguards regulated by Article 6 ECHR par. 2 and 3 shall be deemed a direct expression of trial fairness. In particular, with regard to the presumption of innocence a sort of convergence between fairness in proceedings and fairness in deciding can be seen, given that the rule of judgment imposing acquittal when guilt is not fully proven (i.e. proven beyond any reasonable doubt, according to the well-known common law formula) derives from it.

---

⁴⁰ Therefore, the contents of conventional fairness are the result of a ‘normativization’ in numerous aspects due to a ‘source case law’ (for this expression, see M. Donini, *Europeismo giudiziario e scienza penale. Dalla dogmatica classica alla giurisprudenza-fonte*, Giuffrè, Milano, 2011, 49 fol.). This phenomenon is recalled – now also by many acts of the European Union – when reference is made to conventional rules ‘as interpreted’ by the Court of Strasbourg.

As we said, these are safeguards that are overall rooted in the common cultural heritage of European states, even if the numerous judgments of the European Court of Human Rights show that certain States are still far from respecting them.

But the real qualifying and original aspect of European trial fairness, which links it to a renewed practical dimension of law, is represented by its applicative profile, which can be considered by itself a method and a principle. We refer to the fact that fairness is conceived in a markedly factual dimension. And this under three aspects: first, because fairness must not be considered in abstract but must always be considered in relation to a specific judicial case. The safeguards mentioned above are general principles, but it is necessary to verify if they are respected in a specific context and in light of the specific features of that context. Second, because such an assessment must be made in a holistic and not fragmented way, meaning that, for a diagnosis in terms of fairness, the single judicial case has to be evaluated as a whole; so, for example, a violation of defensive safeguards in a specific procedural phase could be compensated by safeguards offered in a following phase.⁴¹ Finally, because it is required that the violation must be ‘substantial’. This means that the person that claims to be victims of a violation must demonstrate to have suffered a significant disadvantage due to it. Well: it must be highlighted how much all these three aspects can conflict with a criminal trial designed on the strict respect of procedural forms as the ones regulated in modern criminal procedure codes.

This brings us back to the scenario we started from. We live in a difficult moment of transition where the legislative tools of the past must interact with the new tools of the European law, hybridizing strongly in contact with them, and where the order and certainties – often idealized – which remain from the modern age are subverted by the chaotic overlapping of legislative and case law sources of different origin. Certainly, a law more and more set up on principles is imposing itself on a law set up on rules, even in the sacred area of criminal justice. This has an important consequence: a law construed on principles grants more discretionary powers to the judge: he becomes again the custodian of an order of values. But higher powers open the door to the risk of an arbitrary use of them. It is the everlasting problem. And even the loss of a commonly shared framework of values in a pluralistic society as ours makes such a situation more difficult⁴². Will the spread of the culture of reasonableness, of reasonable balancing, of which European procedural fairness shows to be an intrinsic expression, be able to reduce the risks of an excess of interpretative pluralism?

---

⁴¹ E.g. Eur. C. 9/6/1998, *Twalib v. Greece*. For some critical remarks based on the fact that ‘*fairness of the proceedings as a whole test*’ would not always be used by the European Court, which, notwithstanding its statements, sometimes carries out fragmented assessments, see R. Goss, *Criminal fair trial rights. Article 6 of the European Convention on Human Rights*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2014, 124 fol.

⁴² G. Zagrebelsky, *ib.*, 201 fol.

CURRICULUM VITAE

ROBERTO E. KOSTORIS

Profesor titular de Drept Procesual Penal la Facultatea de Drept a Universității din Padova, Italia, Director al Școlii Doctorale de Drept a Universității din Padova, Italia, Vicepreședinte al Asociației Italiene de Procedură Penală “G.D. Pisapia”.

Profesorul Roberto E. Kostoris are calitatea de profesor titular la disciplina Drept procesual penal la Facultatea de Drept din cadrul Universității din Padova (Italia).

Cariera academică

În anul 1975 profesorul Roberto E. Kostoris a absolvit Facultatea de Drept din cadrul Universității din Trieste (Italia), cu distincția *Magna cum laude*. Trei ani mai târziu, în 1978, este declarat câștigător al uneia dintre cele 10 burse oferite de CNR (National Research Council) Italia pentru domeniul științelor juridice și politice.

În anul 1982 Domnia Sa devine asistent universitar la disciplina Drept procesual penal la Facultatea de Drept din cadrul Universității din Trieste.

În anul 1992 profesorul Roberto E. Kostoris devine Profesor asociat, la Facultatea de Drept din cadrul Universității din Trieste, predând disciplina Drept penitenciar. În anul 1993, devine Profesor de Drept procesual penal iar în 1994, Profesor la disciplina Drept procesual penal la Facultatea de Drept din cadrul Universității din Sassari (Italia), unde a predat de asemenea și disciplina Teoria generală a dreptului. Între anii 1998–2002, profesorul Roberto E. Kostoris devine Profesor la disciplina Drept procesual penal – parte generală la Facultatea de Drept din cadrul Universității din Udine (Italia), iar în anul 2000 – Profesor la disciplina Drept procesual penal la Facultatea de Drept din cadrul Universității din Padova.

Funcții, distincții și premii:

Profesorul Roberto E. Kostoris a dobândit următoarele funcții, distincții și premii naționale și internaționale: Profesor onorific la Universitatea din Innsbruck (Austria), Vice-Președinte al *Italian Association between Scholars of Criminal Procedure*, Secretar al *Italian Association between Scholars of Criminal Procedure* (2002 – 2008), membru al Colegiului de conducere al *Italian Group of AIDP* (Association internationale de droit pénal), membru al ECLAN (*European criminal Law academic Network*), membru corespondent a Academiei de Științe a Italiei *Istituto Veneto di Scienze Lettere ed Arti*, membru onorific al Asociației române de științe penale, Membru al comitetului etic al SISSA (*International Superior School of Advanced Studies*) din Trieste (2007-2010) și Vice-Președinte al Institutului cultural italian *Circolo della cultura e delle arti* din Trieste.

În cadrul Universității din Padova profesorul Kostoris a dobândit următoarele funcții și distincții: Domnia Sa este Directorul Școlii Doctorale a Facultății de Drept din cadrul Universității din Padova. În această calitate a inițiat doctoratul în cotutelă cu Universitatea Leopold Franzens din Innsbruck, este Președinte al Colegiului de disciplină din cadrul Universității din Padova, membru al Comisiei științifice *Area-14 Legal Studies* și coordonator al disciplinei de Drept procesual penal în cadrul *School of specialization in the legal professions of the University of Padua*, Trieste, Ferrara, Veneția (Italia). Este de asemenea membru în Comitetul tehnico-științific al UPE (*University of Padua for Europe*), membru în Consiliul Consultativ al Rectorului Universității din Padova (din 2009 și până în prezent), iar în perioada 2001-2007 a fost Președinte al Consiliului Facultății de Drept din cadrul Universității din Padova.

Profesorul Roberto E. Kostoris este, de asemenea, fondatorul și co-directorul unei colecții intitulate „Procedura penale”, în trei secțiuni “Studi”, “Commenti”, “Nuovi itinerari”, publicată de către Editura Giappichelli, Torino, fondatorul noii colecții internaționale “Comparative, European and International Criminal Justice”, care va fi publicată la Editura Springer, membru în comitetul de conducere al revistei “Rivista di diritto processuale”, membru în comitetul de conducere al revistei “Cassazione penale”, membru în comitetul științific al revistei “New Journal of European Criminal Law”, membru în comitetul științific al revistei “Journal of Eastern European Criminal Law”, membru în comitetul științific al revistei “Rivista de Drept penal”, referent al revistei “Rivista italiana di diritto e procedura penale”, referent științific al colecției de monografii „Law Seminar” a Universității din Bologna (*Scientific disciplinary area Jus 16*), referent științific al colecției de monografii „Law Seminar” a Universității din Verona (*Scientific disciplinary area Jus 16*), referent științific al colecției de monografii „Law Seminar” a Universității din Milano Bicocca (*Scientific disciplinary area Jus 16*).

Activitate științifică

Profesorul Kostoris este autorul a peste 200 de articole de specialitate în domeniul procedurii penale, precum și autor sau editor a numeroase volume. Domeniile sale principale de cercetare vizează garanțiile procesuale în materie penală, inadmisibilitatea probelor, trimiterea în judecată, sistemul probator, cu accent special pe expertizele tehnico-științifice.

În ultimul deceniu, activitatea sa de cercetare a vizat, în principal, procedura penală europeană. Astfel, *inter alia*, a îngrijit singura lucrare apărută în Europa pe această temă în anul 2014, respectiv *Manuale di procedura penale europea*, și care a fost prezentată la numeroase conferințe internaționale, precum și în fața Camerei Deputaților, primind numeroase recenzii favorabile din partea revistelor internaționale de specialitate.

Cea de-a doua ediție al lucrării, revizuită și adăugită, a fost publicată în anul 2015, dar va fi publicată și în limba engleză la Editura Springer la începutul anului 2017.

Volume (autor/editor)

- *La rappresentanza dell'imputato*, Giuffrè, 1986;
- *I consulenti tecnici nel processo penale*, Giuffrè, 1993;
- *Il giusto processo, tra contraddittorio e diritto al silenzio* (Ed.), Giappichelli, 2002;
- *Coordination of the Book II in the Commentario breve al codice di procedura penale*, coordonatori G. Conso și V. Grevi, Cedam, 2005;
- *La ragionevole durata del processo. Garanzie ed efficienza della giustizia penale* (Ed.), Giappichelli, 2005;
- *Contrasto al terrorismo interno ed internazionale*, Giappichelli, 2006 (Ed., with R. Orlandi);
- *Il diritto di difesa e le pretese civilistiche dei soggetti privati* (Ed.) în volumul *Il diritto processuale penale nella giurisprudenza costituzionale* editat de către G. Conso, Esi, 2006, pentru celebrarea a 50 ani de la înființarea Curții Constituționale;
- *Giurisprudenza europea e processo penale italiano*, Giappichelli, 2008 (Ed., cu A. Balsamo);
- A editat (împreună cu C. Bortolin) următoarele volume ale Conferinței *Association between scholars of criminal proceedings G.D. Pisapia: Le impugnazioni penali: evoluzione o involuzione? Controlli di merito e controlli di legittimità*, Giuffrè, 2008; *Le intercettazioni di conversazioni e comunicazioni. Un problema cruciale per la civiltà e l'efficienza del processo e per le garanzie dei diritti*, Giuffrè, 2009; *Processo penale e giustizia europea. Omaggio a Giovanni Conso*, Giuffrè, 2010;
- *Manuale di procedura penale europea* (Ed.), Giuffrè, 2014;
- Coordonatorul volumului II al „*Commentario breve al codice di procedura penale*”, editat de către G. Conso și G. Illuminati, Cedam, 2014;

- *Manuale di procedura penale europea* (Ed.), Ediția a-II-a revizuită și adăugită, Giuffrè, 2015;
- *Il nuovo 'pacchetto' antiterrorismo* (Ed., cu F. Viganò), Giappichelli, 2015.

Proiecte de cercetare

A participat în calitate de director al Departamentului de Cercetare al Universității din Padova în nouă proiecte de interes național (COFIN, PRIN). A participat, de asemenea, în proiectul bilateral italo-român *INTELJUST Project (International Training in Law and Justice)* finanțat de Comisia Europeană și a ocupat funcția de co-președinte al *Permanent Network IntelJust Italia-Romania*. Profesorul Kostoris a coordonat proiectul instituțional “*Criminalità informatica ed accertamento penale*” (2009-2011).

Prelegeri și rapoarte

Profesorul Roberto E. Kostoris a ținut prelegeri la numeroase conferințe naționale și internaționale. Printre altele la AIDP (*Association internationale de droit pénal*), ISISC (*Superior International Institute of Criminal Sciences*), *Accademia Nazionale dei Lincei*, CNR (*National Research Council*), ASPP (*Italian Association between Scholars of Criminal Procedure*), Consiliul Superior și Institutul Național de Magistratură, Curtea de Casație, *Bricola Association*, *Union of Criminal Chambers*, *Chinnici Association*, Camera Deputaților, Centrul de Drept penal european al Universității din Catania (Italia), Universitatea de Vest din Timișoara, Universitatea Leopold-Franzens Innsbruck (Austria) și Universitatea Queen Mary din Londra (United Kingdom).

Profesorul Kostoris a fost invitat să susțină cursuri la Universitatea Humboldt din Berlin (Germania), Universitatea Complutense din Madrid (Spania), Universitatea Jagellonian Krakow (Polonia), Universitatea Leopold-Franzens Innsbruck (Austria), Universitatea Queen Mary Londra (United Kingdom) și Universitatea Beijing Normal (China).

Nu în ultimul rând, profesorul Kostoris a participat, în calitate de raportor național pentru Italia, la cel de-al XVIII-lea Congres Internațional de Drept penal de la Istanbul în septembrie 2009, pe tema măsurilor procesuale speciale și protecția drepturilor omului.

CURRICULUM VITAE

ROBERTO E. KOSTORIS

Professor of Criminal Procedure at the Faculty of Law, University of Padua, Italy, head of the PhD School of Law, University of Padua, Vice-President of the Italian Association of Scholars of Criminal Proceedings “G.D. Pisapia”.

Professor Roberto E. Kostoris is full Professor in Criminal procedure at the School of Law of the University of Padua (Italy). He launched his academic career by graduating in 1975 the University of Trieste (Italy), *Magna cum laude*. In 1978 he was granted with one of the ten fellowships provided that year by CNR (National Research Council) for all the political and juridical sciences in Italy. In 1982 he was Assistant Professor in Criminal Procedure at the Faculty of Law of the University of Trieste. In 1992 he becomes Associate Professor in Penitentiary Law at the Faculty of Law of the University of Trieste and in 1993 - Full Professor in Criminal Procedure.

In 1994 he becomes Full Professor in Criminal Procedure at the Faculty of Law of the University of Sassari (Italy), where he also teaches General Theory of Proceedings. Between 1998–2002 he received a teaching appointment for General Procedural Law at the Faculty of Law of the University of Udine (Italy). From the year 2000, he became Full Professor in Criminal Procedure at the Faculty – now School – of Law of the University of Padua.

Qualifications, appointments and awards:

Professor Roberto E. Kostoris has gathered the following national and international qualifications, appointments and awards: he is Full Professor in Criminal Procedure at the School of Law of the University of Padua., Honorary Professor at the University of Innsbruck (Austria), Vice-President of the Italian Association between Scholars of Criminal Procedure. From 2002 to 2008 he was Secretary of the Italian Association between Scholars of Criminal Procedure. He also is Member of Board of Directors of the Italian Group of AIDP (Association internationale de droit pénal), Member of ECLAN (European criminal Law academic Network), Corresponding Fellow of the Italian Scientific Academy “Istituto Veneto di Scienze Lettere ed

Arti”, Honorary Member of the Romanian Association of Criminal Science. From 2007 to 2010 he was Member of ethic board of SISSA (International Superior School of Advanced Studies) in Trieste. In addition, professor Kostoris is Vice-President of the Italian Cultural Institution “Circolo della cultura e delle arti” of Trieste.

In the University of Padua Professor Kostoris is the Director of the PhD School in Law of University of Padua. In this quality he has promoted a Joint PhD Program with the Leopold - Franzens University of Innsbruck. He also is President of the Board of Discipline of the University of Padua, Member of the Scientific Committee of the Area - 14 Legal Studies and Coordinator for the field of Criminal Procedure of the Specialization School for Legal Professions of the Universities of Padua, Trieste, Ferrara, Venice (Italy).

In addition Professor Kostoris is Member of Technical - Scientific Board of UPE (University of Padua for Europe). From 2001 to 2007 he was the President of the Padua University Law Degree Counsel. From 2009 to 2016 he is Member of Legal Advisory Committee of the Rector of the University of Padua.

Reviews and book series

Professor Kostoris is Founder and co-Director of the criminal proceedings books series “Procedura penale”, in all its three Sections “Studi”, “Commenti”, “Nuovi itinerari” published by Giappichelli, Turin and Founder of the new international book series “Comparative, European and International Criminal Justice”, that will be published by Springer. He is also a Member of Board of Directors of the law review “Rivista di diritto processuale”, Member of Board of Directors of the law review “Cassazione penale”, Member of the Editorial Board of the “New Journal of European Criminal Law”, Member of the Advisory Board of the “Journal of Eastern European Criminal Law” and Member of the Editorial Board of the law review “Revista de Drept penal”.

In addition professor Kostoris is Referee of the law review “Rivista italiana di diritto e procedura penale”, Referee of the Book series of monographs of the Law Seminar of the University of Bologna (Scientific disciplinary area Jus 16), Referee of the Book series of monographs of the Law Seminar of the University of Verona (Scientific disciplinary area Jus 16) and Referee of the Book series of monographs of the Law Seminar of the University of Milano Bicocca (Scientific disciplinary area Jus 16).

Scientific activity

Professor Kostoris is author of more than two hundred scientific articles addressing almost all the issues of Criminal Procedure and author or editor of several books. His main research fields concern the guarantees in criminal proceedings, invalidities, criminal prosecution,

law of evidence, with particular regard to scientific evidence. In the last decade, his principal research field has been especially represented by European criminal procedure. In this regard he, *inter alia*, has edited the first and unique handbook “*Manuale di procedura penale europea*” published in Europe on this topic in 2014, that has been presented in several law conferences, also at the Italian Chamber of Deputies, and that has been reviewed in Italian and foreign reviews. The handbook was published in its second edition, revised and enlarged, in 2015 and will be published translated in English by Springer at the beginning of 2017.

Volumes (author/editor)

- *La rappresentanza dell'imputato*, Giuffrè, 1986;
- *I consulenti tecnici nel processo penale*, Giuffrè, 1993;
- *Il giusto processo, tra contraddittorio e diritto al silenzio* (Ed.), Giappichelli, 2002;
- *Coordination of the Book II in the Commentario breve al codice di procedura penale*, edited by G. Conso and V. Grevi, Cedam, 2005;
- *La ragionevole durata del processo. Garanzie ed efficienza della giustizia penale* (Ed.), Giappichelli, 2005;
- *Contrasto al terrorismo interno ed internazionale*, Giappichelli, 2006 (Ed., with R. Orlandi);
- *Il diritto di difesa e le pretese civilistiche dei soggetti privati* (Ed.) in the volume *Il diritto processuale penale nella giurisprudenza costituzionale* edited by G. Conso, Esi, 2006, celebrating the 50th anniversary of the Constitutional Court;
- *Giurisprudenza europea e processo penale italiano*, Giappichelli, 2008 (Ed., with A. Balsamo);
- He edited (with the cooperation of C. Bortolin) the following volumes of the proceedings of Conference of the Association between scholars of criminal proceedings G.D. Pisapia: *Le impugnazioni penali: evoluzione o involuzione? Controlli di merito e controlli di legittimità*, Giuffrè, 2008; *Le intercettazioni di conversazioni e comunicazioni. Un problema cruciale per la civiltà e l'efficienza del processo e per le garanzie dei diritti*, Giuffrè, 2009; *Processo penale e giustizia europea. Omaggio a Giovanni Conso*, Giuffrè, 2010;
- *Manuale di procedura penale europea* (Ed.), Giuffrè, 2014;
- *Coordination of the Book II in the Commentario breve al codice di procedura penale*, edited by G. Conso and G. Illuminati, Cedam, 2014;
- *Manuale di procedura penale europea* (Ed.), Second edition revised and enlarged, Giuffrè, 2015;
- *Il nuovo 'pacchetto' antiterrorismo* (Ed., with F. Viganò), Giappichelli, 2015.

Research Projects

Professor Roberto E. Kostoris participated as head of the Research Unit of the University of Padua in nine Projects of significant national interest (COFIN, PRIN). He also participated in INTELJUST Project (International Training in Law and Justice) between Italy and Romania, funded by the European Commission and has been co-chair of the Permanent Network INTELJUST Italia-Romania. He was coordinator of the University Project on “*Criminalità informatica ed accertamento penale*” (2009-2011).

Speech and reports

Professor Kostoris has been speaker in innumerable national and international conferences. Among others, at AIDP (*Association internationale de droit pénal*), ISISC (Superior International Institute of Criminal Sciences), the Accademia Nazionale dei Lincei, CNR (National Research Council), ASPP (Italian Association between Scholars of Criminal Procedure), Superior Counsel and Superior School of Italian Magistrature, Italian Court of Cassation, Bricola Association, Union of Criminal Chambers, Chinnici Association, Italian Chamber of Deputies, Center of European Criminal Law of the University of Catania (Italy), University de Vest of Timisoara, Leopold - Franzens University of Innsbruck (Austria) and Queen Mary University of London (United Kingdom). He was invited to give lectures at the Humboldt University of Berlin (Germany), at the Complutense University of Madrid (Spain), at the Jagellonian University of Krakow (Poland), at the Leopold - Franzens University of Innsbruck (Austria), at the Queen Mary University of London (United Kingdom), at the Beijing Normal University (China).

Professor Roberto E. Kostoris was also *Rapporteur* for Italy at the XVIII International Convention of Criminal law in Istanbul in September 2009 on Special procedural measures and the Protection of Human Rights.